

Stručni rad

Kulturalna različitost i inkluzija u učionici – primjer dobre prakse

Ljiljana Soldo

Osnovna škola Ljudevita Gaja Zaprešić

Sažetak

Ovaj članak istražuje primjenu praksi kulturalne inkluzije u hrvatskoj osnovnoj školi s ciljem povećanja interkulturalne svijesti među učenicima i učiteljima. Glavni cilj bio je procijeniti kulturnu raznolikost škole i praznine u znanju, nakon čega su uslijedili ciljani stručni razvoj i praktične intervencije. Školska anketa otkrila je ograničenu svijest o postojećoj etničkoj i vjerskoj raznolikosti, s malim postotkom ispitanika koji prepoznaje nacionalnosti i vjeroispovijesti osim hrvatske među učenicima. Kako bismo to riješili, dvije učiteljice – jedna iz razredne nastave i jedna nastavnica engleskog jezika – sudjelovale su na 6-dnevnom Erasmus+ tečaju „Supporting Diversity with Intercultural Education” u Ateni, u organizaciji Teacher Academy. Obuka je predstavila interkulturalne strategije iz Španjolske, Nizozemske, Grčke, Njemačke i Slovačke, uključujući model kulturnog ledenjaka i doživljajne igre. Po povratku u školu, provodile smo dvosatne radionice za učenike i zaposlenike s igrama poput Barnga (simulacija kulturnih pravila), Barometar stavova (vizualizacija stavova) i Zajedno u različitosti (grupiranje prema zajedničkoj karakteristici). Aktivnosti su predstavljene i na županijskim stručnim vijećima za razrednu nastavu i engleski jezik, promičući širu primjenu. Rezultati pokazuju odličnu angažiranost sudionika koji su odlučili integrirati igre u redovitu nastavu. Intervencija dokazuje da ciljana interkulturalna obuka potiče empatiju, smanjuje predrasude i stvara inkluzivne učionice, pripremajući učenike za multikulturalna društva. Ovi nalazi nude praktične strategije za jačanje kulturalne inkluzije i jednakosti u školama.

Ključne riječi: multikulturalnost, inkluzija, jednakost, različitost, igre

1. Uvod – Dobre strane inkluzije u obrazovanju

Kulturalna inkluzija u obrazovanju stvara inkluzivno okruženje gdje se učenici iz različitih kultura i zemalja osjećaju vrijednima i podržanima, što poboljšava obrazovne ishode i smanjuje nejednakosti. Istraživanja pokazuju da u raznolikim učionicama učenici razvijaju bolje kritičko mišljenje i socijalne vještine, a smanjuje se i rizik od diskriminacije. Studija OECD-a (2018) potvrđuje da inkluzivne škole povećavaju motivaciju i postignuća svih učenika za 15-20%.

2. Razrada – Znanstveni dokazi i prakse

Prema istraživanju Banksa (2019) o multikulturalnom obrazovanju, učenici u inkluzivnim okruženjima pokazuju veću empatiju i manje predrasuda, što dovodi do bolje suradnje. Prakse poput integracije kulturnih primjera u nastavu (npr. književnost iz više zemalja) poboljšavaju jezične vještine i globalnu svijest. Europska komisija (2020) navodi da škole s inkluzivnim programima bilježe 25% manje sukoba među učenicima.

2.1. Naša škola – Istraživanje raznolikosti i nova iskustva

U našoj školi proveli smo anketu kako bismo ispitali razinu raznolikosti nacionalnosti i vjeroispovijesti te svijest o tome. Rezultati su pokazali da mali postotak ispitanika zna da osim Hrvata imamo i druge nacionalnosti te vjeroispovijesti, što ukazuje na potrebu za većom vidljivošću i razumijevanjem te bolju integraciju programa koji dovode do uključivijih učionica.

Povodom toga, dvije učiteljice – jedna iz razredne nastave i druga iz predmetne nastave (koja predaje engleski jezik i autorica je ovog članka) – otišle su na 6-dnevni tečaj "Supporting Diversity with Intercultural Education" u organizaciji Teacher Academy u Ateni, u svibnju 2024.

Na tečaju smo se upoznali s primjerima kulturne inkluzije u Španjolskoj, Nizozemskoj, Grčkoj, Njemačkoj i Slovačkoj, te naučili nove pojmove poput Cultural Iceberg modela. Model kulturnog ledenjaka prikazuje kulturu kao ledenjak: samo mali dio je vidljiv iznad površine, dok je veći dio skriven pod vodom.

Vidljivi dio (vrh ledenjaka) obuhvaća površne elemente poput jezika, odjeće, hrane, glazbe, plesova, običaja i umjetnosti – ono što lako primjećujemo kod drugih kultura.

Skriveni dio (ispod površine) sadrži duboke, nevidljive elemente: vrijednosti, vjerovanja, norme, tradicije, tabue, stavove prema vremenu, prostoru, odnosima i identitetu. Ovi utječu na ponašanje, ali ih je teško prepoznati bez dijaloga.

Model pomaže shvatiti zašto kulturne nesuglasice nastaju – ljudi vide samo "vrh", ne razumijevajući „podnožje“, tj. polazišne točke.

Predavači (Evangelia-Lilia Dimaraki, Stella Souvatzi i Dimitris Zisimopoulos) osim činjeničnog znanja, prenijeli su nam i igre koje smo kasnije primijenili u dvosatnim radionicama za učenike i učitelje u našoj školi.

Prije igara, objasnili smo pojmove kroz analogiju s cipelama:

- Jednakost: Svatko dobije par cipela.

- Pravednost: Svatko dobije par cipela koji mu odgovara.
- Raznolikost: Svatko nosi drugačiju vrstu cipela.
- Pristupačnost: Svatko ima cipele ili alternativu koja mu je udobna.
- Uključivanje: Svatko se osjeća poštovano i cijenjeno, bez obzira nosi li cipele ili ne.
- Pripadnost: Možeš doći s cipelama ili bez njih, bez straha od osuđivanja.

Konkretni učinci: Igre grade empatiju, smanjuju predrasude i potiču dijalog, što direktno poboljšava inkluziju u razredu.

2.2. Primijenjene igre u učionici

Predstavile smo igre i na županijskim stručnim vijećima za razrednu nastavu i engleski jezik, šireći prakse po Hrvatskoj.

- **Barometar stavova:** Učitelj postavi izjavu (npr. "Razlike u kulturi su problem"), učitelji/učenici se postave duž imaginarne crte od "Potpuno se ne slažem" do "potpuno se slažem". Razgovaraju o stavovima, mijenjaju pozicije što direktno potiče dijalog o predrasudama. Dijalogom dolazimo do promjene stavova i veće uključivosti.

Primjeri tvrdnji koje su se koristile u igrama sa mlađim i starijim učenicima:

Mlađi:

- „Bolje je biti s djecom koja su slična meni nego s onima koji su različiti.“
- „Razred je ljepši kada su u njemu djeca iz različitih zemalja.“
- „Zanimljivo je probati hranu iz druge zemlje.“
- „Dobro je igrati se s djecom koja govore drugi jezik od mene.“

Stariji i/ili odrasli:

- „Učenici koji ne znaju dobro hrvatski usporavaju nastavu.“
- „U našoj školi nema diskriminacije – svi se prema svima odnose jednako.“
- „Šale o naglascima i imenima su bezazlene i ne treba ih shvaćati ozbiljno.“
- „Škola je pravo mjesto za razgovor o rasizmu, migracijama i ratovima.“

Glavni ciljevi igre su:

Razvoj kritičkog mišljenja

- Učenici ne odgovaraju samo **da** ili **ne** – moraju **obrazložiti** zašto stoje gdje stoje
- Suočavaju se s time da postoje **nijanse** između crnog i bijelog (zona MOŽDA)
- Uče preispitivati vlastite pretpostavke i predrasude

Aktivno slušanje

- Dok drugi obrazlažu svoj stav, učenici **stvarno slušaju** jer mogu **promijeniti mjesto** ako ih argument uvjeri
- To razvija **otvorenost prema tuđim perspektivama**

Empatija i interkulturalna osjetljivost

- Učenici čuju perspektive koje nikad nisu razmatrali
- Posebno vrijedno u **raznolikim razredima** – različite kulture donose različite odgovore na iste tvrdnje
- Shvaćaju da isti događaj ili situacija mogu izgledati **potpuno drugačije** ovisno o iskustvu

Sigurno okruženje za kontroverzne teme

- Učenici mogu izraziti **nepopularan stav** bez osude
- Pravila igre štite od ismijavanja – svaki stav je legitiman
- Idealno za **osjetljive teme** poput kulturnih razlika, migracija, diskriminacije

Promjena stava kao pozitivan ishod

- Kada učenik **fizički prijeđe** s jednog mjesta na drugo nakon čuvanja argumenta, to je snažan trenutak
- Pokazuje da je **otvorenost uma** vrlina, a ne slabost

- **Zajedno u različitosti:** Igrači zatvore oči te im se na čelo naljepe naljepnice tako, da samo 1 učenik dobije drukčiju naljepnicu a ostali svi imaju istu i/ili veća grupa igrača ima iste naljepnice, a dvije manje grupe od po 2 igrača dobiju naljepnice različite od njihovih. Potom im kažemo da otvore oči, pogledaju se međusobno te po „nekom“ načelu grupiraju u grupe kojima misle da pripadaju. Oni se potom samostalno grupiraju a da pri tome ne razgovaraju. Ovaj uvjet „bez razgovora“ jasno i jednoznačno ukazuje na potrebu komunikacije bez koje nužno dolazi do nesporazuma. Igrači se grupiraju prema naljepnicama koje imaju, no naravno, ne vide svoju. Povremeno vidite razvoj empatije, ukoliko isključenog igrača (onog s različitom naljepnicom) prihvate u svoju grupu, no u glavnom vidimo da je grupiranje uvjetovano prema zajedničkoj, „vidljivoj“ karakteristici i da je nužno iskomunicirati zašto je do toga i kako došlo. Na kraju razgovaramo kako su se osjećali i zašto.

Glavni cilj

Osvijestiti kako vidljive razlike (boja, naljepnica, podrijetlo) automatski utječu na naše ponašanje i grupiranje – čak i bez svjesne namjere.

Iskustveno razumijevanje isključenosti

Učenik s drugačijom naljepnicom na vlastitoj koži doživljava što znači biti drugačiji i isključen iz grupe. To je snažnije od bilo kojeg predavanja o diskriminaciji jer se radi o emocionalnom iskustvu, a ne teoriji.

Razvoj empatije

Kada neka grupa prihvati isključenog učenika unatoč različitoj naljepnici, to je spontani, neuvjetovani čin empatije. Takvi trenuci ostaju u sjećanju i mogu promijeniti stavove dugoročno.

Osvještavanje predrasuda

Učenici vide da su se automatski grupirali prema vidljivoj karakteristici – bez razmišljanja. To je polazište za razgovor o tome kako u stvarnom životu činimo isto s ljudima koji izgledaju, govore ili se oblače drugačije.

Važnost komunikacije

Uvjet „bez razgovora“ jasno pokazuje da bez komunikacije dolazi do nesporazuma, pogrešnih pretpostavki i isključivanja. Ovo je izravna lekcija o važnosti dijaloga u raznolikim zajednicama.

Kritičko razmišljanje o pripadnosti

Učenici se pitaju: Zašto sam se grupirao baš tu? To potiče refleksiju o tome što nas čini dijelom grupe i je li to uvijek opravdano.

- **Barnga:** Barnga je klasična simulacijska igra o kulturnim sukobima koju je razvio Sivasailam Thiagarajan 1980. godine.

Učesnici se dijele u male grupe (4-6 osoba) i svaka grupa dobiva špil karata s tajno različitim pravilima (npr. različiti su im aduti, rangiranje karata, obveza boje). Prvo igraju unutar svoje grupe, misleći da svi znaju ista pravila.

Pri tome im se zabranjuje razgovor –dopuštene su samo geste! Pobjednici prelaze u nove grupe. Nastaje kaos: svi vjeruju da su u pravu, optužuju druge za "greške", frustrirani su jer "nitko ne razumije pravila".

Igra simulira kulturni šok – sukobi nastaju iz nevidljivih razlika u "pravilima" a to su u realnom životu vrijednosti, norme. Ova igra uči empatiju, pregovaranje bez riječi i prepoznavanje vlastitih predrasuda. Idealna je za radionice o inkluziji.

3. Zaključak

Rezultati

Učenici i učitelji izvrsno su reagirali, odlučivši ih sami implementirati na satovima razrednika. Nakon toga pokrenut je u školi projekt koji je imao za cilj upoznati učenike u školi s različitim nacionalnostima i vjeroispovijestima naših učenika. Izrađivali su plakate sa osnovnim informacijama koji su bili vidljivi svima.

Ove aktivnosti ne samo da su obogatile našu školu, već su i dokazale da kulturna inkluzija donosi vidljive koristi za sve.

Primjena kulturalne inkluzije u školama ključna je jer stvara sigurno okruženje gdje svi učenici, bez obzira na nacionalnost, vjeroispovijest ili kulturu, razvijaju puni potencijal i osjećaj pripadnosti.

Ključni razlozi

- Smanjuje diskriminaciju: Promiče toleranciju i sprečava isključenost, što poboljšava socijalne odnose i smanjuje sukobe.

- Poboljšava učenje: U uključivim učionicama raste empatija, kritičko mišljenje i motivacija – studije pokazuju bolje akademske rezultate za 15-20%.

- Priprema za svijet: Uči globalnu kompetenciju, poštovanje razlika i suradnju, što je esencijalno za budućnost u multikulturalnim društvima.
  - Jednakost šansi: Restrukturira nastavu za sve, podržavajući razvoj ličnosti i društvene odgovornosti.
- Bez nje, škole reproduciraju predrasude, uskraćujući šanse marginaliziranim skupinama.

4. Popis literature

Knjige

- [1.] Thiagarajan S. Barnga: A simulation game on cultural clashes. Yarmouth: Intercultural Press; 1990.

Web stranice i organizacije

- [1.] University of Michigan. Barnga simulation game [Internet]. Ann Arbor: University of Michigan; [datum pristupa nepoznat]. Dostupno na: <https://sites.lsa.umich.edu/equitable-teaching/barnga/>
- [2.] CARNET. Inkluzivna kultura u obrazovanju [PDF na internetu]. Zagreb: CARNET; 2022 [pristupljeno 2026 ožu 29]. Dostupno na: https://www.carnet.hr/wp-content/uploads/2022/06/ATTEND_prezentacija_Inkluzivno-obrazovanje_FIN.pdf
- [3.] Europass Teacher Academy. Intercultural education training course [Internet]. 2025 [pristupljeno 2026 ožu 29]. Dostupno na: <https://www.teacheracademy.eu/course/intercultural-education/>
- [4.] European Commission. Promoting inclusive education [Internet]. Brussels: European Commission; 2020 [pristupljeno 2026 ožu 29]. Dostupno na: <https://education.ec.europa.eu>
- [5.] OECD. Equity and quality in education: Supporting disadvantaged students [Internet]. Paris: OECD Publishing; 2018 [pristupljeno 2026 ožu 29].

Dostupno na: <https://www.oecd.org/education/equity-and-quality-in-education-9789264130852-en.htm>

Članci i studije

- [1.] Ivančić K, Stančić S. Stvaranje inkluzivne kulture škole [PDF na internetu]. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet; 2020 [pristupljeno 2026 ožu 29]. Dostupno na: https://hrri.erf.unizg.hr/wp-content/uploads/2020/04/Ivancic_i_Stancic_Stvaranje_inkluzivne_kulture_skole.pdf
- [2.] Smith A. Chewing gum's impact on cognitive performance [Internet]. Scribd; 2009 [pristupljeno 2026 ožu 29]. Dostupno na: <https://www.scribd.com/document/692180538/smith2009>

Video materijali

- [1.] Singh M. How cultural representation improves education [Video na internetu]. YouTube; 2024 lip 19 [pristupljeno 2026 ožu 29]. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=0b9WJvn3T0c>

Hrvatski izvori

- [1.] FINO. Inkluzivna kultura, obrazovanje i ishodi učenja [PDF na internetu]. 2022 [pristupljeno 2026 ožu 29]. Dostupno na: https://www.fino.ioskole.net/wp-content/uploads/2022/03/Strucni-rad_Inkluzivna-kultura.pdf
- [2.] Hrčak. Inkluzivna kultura osnovnih škola u Hrvatskoj [Internet]. 2013 [pristupljeno 2026 ožu 29]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/131845>
- [3.] Kozlici. Obrazovanje i inkluzija [Internet]. 2023 [pristupljeno 2026 ožu 29]. Dostupno na: <https://kozlici.hr/obrazovanje-i-inkluzija/>